

Теорія та історія держави і права, філософія права: наукові дискусії

РЕОРГАНІЗАЦІЯ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ У 1946 – 1953 РР.: НЕОБХІДНІСТЬ ЧИ ПОЛІТИЧНА ДОЦІЛЬНІСТЬ?

Кузьменко Н.М. ст. викл.

Протягом другої половини 1940-х - початку 1950 – х років відбувались реорганізаційні процеси органів внутрішніх справ СРСР, зокрема, України. Необхідність такої реорганізації була зумовлена як загостренням криміногенної ситуації, так і чинниками політичного характеру.

Причини зростання злочинності полягали, насамперед, у повоєнній руйнації, злиденних умовах життя та масовій міграції населення, наявності великої кількості зброї, що залишилася після війни. Серед суб'єктивних причин – морально-етичні й психологічні наслідки воєнних років, зокрема, дегуманізація суспільних відносин, знецінення людського життя.

Постановою РНК УРСР та ЦК КП/б/У “Про заходи посилення боротьби з кримінальною злочинністю, зміцнення охорони громадського порядку та органів міліції”, ухваленою у січні 1946 року, визначалися основні напрямки діяльності правоохоронних органів: “попередження і недопущення кримінальних проявів та крадіжок соціалістичної власності; вчасне розкриття скоєних злочинів, відшкодування збитків, завданих злочинцями постраждалим шляхом розшуку їхнього майна” [1, с.207].

Соціальну напруженість посилював голод, що спалахнув в Україні в 1946-1947 роках, що доводив людей до жахливих злочинів. Згідно з Довідкою МВС УРСР, станом на 2 липня 1947 р. працівниками ОВС було зафіксовано 130 випадків канібалізму у 15 областях, притягнуто до відповідальності 132 особи [2, с.143].

По завершенні другої Світової війни кримінальна злочинність почала зростати майже по всіх її видах (бандитизм, убивства, грабежі). У 1946 році в порівнянні з попереднім роком кількість грабежів у республіці

збільшилася на 120%, вбивств на 117%, пограбувань з вбивствами на 130%. Усього в цьому році в Україні було зареєстровано 66876 злочинів [1, с.208].

Однією з причин такого стану було те, що особовий склад органів міліції був не укомплектований майже на 50% [3, с.8]. У більшості кадри міліції, особливо рядовий склад, у перші післявоєнні роки мали низький загальноосвітній рівень і недостатню спеціальну підготовку.

Першим етапом реорганізації стало вдосконалення організаційної структури міліції. 18 березня 1946 р. Народний Комісаріат внутрішніх Справ був перейменований на Міністерство внутрішніх справ СРСР, аналогічні зміни стосувалися і союзних республіках. Перед МВС України постало завдання не тільки поповнити кількісний особовий склад міліції, але й поліпшити якісний склад УВС. У липні 1946 р. була змінена система управління карного розшуку, його підрозділи поповнились співробітниками.

В перші місяці 1947 р. злочинність сягнула найбільшого за повоєнні роки рівня і набула загрозливих для безпеки республіки масштабів [3, с.31-33]. У зв'язку з цим було поновлено скасовану раніше смертну кару, причому спершу для політичних, а пізніше - для кримінальних злочинців.

На тлі складного становища в країні зростала злочинність в економічній сфері. У цих умовах зазнають реорганізації відділи боротьби з розкраданням соціалістичної власності і спекуляцією (ОБХСС). Збільшується їх чисельність, з метою закріплення кадрів було ухвалено рішення, яке забороняло переміщення відповідальних співробітників служби ОБХСС без узгодження з відділом кадрів МВС СРСР.

У червні 1947 р. було ухвалено репресивні Укази Президії Верховної Ради СРСР «Про кримінальну відповідальність за розкрадання державного і громадського майна» та «Про посилення охорони особистої власності громадян» [3, 391-392]. Під їх дію потрапили тисячі зголоднілих доценту людей, зокрема, дітей, строк покарання визначався від 5 до 25 років. Станом на середину липня 1947 р. ОВС було порушено 1727 справ щодо крадіжок, переважно, зерна під час збору врожаю, засуджено 527 осіб [4, с.256].

У процесах реорганізації, що відбуваються в системі МВС, виявляється тенденція до мілітаризації органів міліції, їх жорсткої централізації. У серпні на особливе становище була переведена міліція великих міст, у тому числі Києва, Одеси та ін. У 1947 році зі складу МВС до органів МДБ були передані відділи боротьби з бандитизмом. У цьому ж році при управліннях карного розшуку були утворені науково-технічні відділи, оснащені сучасною на ті часи оперативною технікою. У лютому 1948 року створений слідчий відділ у складі Головного управління міліції МВС СРСР та аналогічні відділи при республіканських і обласних УМВС. Їх завданням був розгляд кримінальних справ, які порушувалися оперативними відділами міліції, що сприяло зміцненню законності в діяльності міліції. 7 липня 1948 р. введено в дію новий Дисциплінарний статут, який визначав функціональні обов'язки і права працівників міліції [3, с.36-38]. З метою підготовки та підвищення кваліфікації працівників ОВС в усіх областях були проведені навчальні збори, у Києві та Одесі організовані короткострокові курси з підготовки рядового складу міліції.

У липні 1949 р. у складі МВС УРСР були створені відділи з керівництва оперативною роботою для боротьби з карною злочинністю, при обласних управліннях МВС – відділи по боротьбі з бандитизмом.

У 1949 р. міліція перейшла у підпорядкування Міністерства державної безпеки. Це було викликано не тільки прагненням поліпшити роботу правоохоронців та зміцнити кадри, а також зумовлене суто політичними причинами. Після закінчення війни розпочалася нова хвиля репресій і міліція мусила сприяти органам державної безпеки у виконанні несприятливих їй каральних функцій. Зокрема, працівники міліції «виловлювали» порушників згаданого вище Указу від 7 червня 1947 р. по полях, біля колгоспних комор, крамниць.

Перебування органів міліції в системі МДБ практично не спричинило принципових змін у структурі й основних напрямках діяльності - ліквідації наслідків війни в сфері охорони громадського порядку, боротьби зі

злочинністю, охорони державної власності, а також ліквідації дитячої безпритульності та бездоглядності. У квітні цього ж року для посилення партійного контролю над органами міліції в міських і районних відділеннях міліції були введені посади заступників начальників цих органів з політичної частини. У 1950 році скасовано зональний принцип керівництва місцевими органами розшуку як такий, що не виправдав себе, і введено лінійний (за видами злочинів).

У березні 1953 р. було ухвалено рішення про об'єднання союзних та республіканських міністерств держбезпеки і внутрішніх справ в єдине союзно - республіканське МВС. У період з 1946 р. по 1956 р. керівниками МВС призначались: Т. А. Строкач - народний комісар (міністр) внутрішніх справ - з січня 1946 р. по березень 1953 р., а також з липня 1953 р. по травень 1956 р.; П. Я. Мешик - міністр внутрішніх справ з 16 березня по липень 1953 р. [3, с.11]. Такі часті і суперечливі організаційні зміни НКВС – МВС – МДБ та зміни їх керівників можуть свідчити про те, що в їхній основі була не об'єктивна необхідність. Нерідко це зумовлювалось політичними інтересами, боротьбою за посади, прагненням мати на чолі силового відомства особистість, цілком віддану керівництву держави та партійним органам.

Завдяки самовідданій, нерідко – жертівній, роботі працівників ОВС, на початок 1950 –х рр.. вдалося досягти значних успіхів у боротьбі з особливо важкими видами злочинів, зокрема, було ліквідовано організовані банди на території республіки. 1950 р. запроваджено медаль «За відмінну службу з охорони громадського порядку».

Разом з тим, діяльність працівників внутрішніх справ була підпорядкована інтересам державного тоталітарного режиму, що зумовило виконання ними не лише правоохоронних, але й репресивно - каральних функцій.

Використана література

1. Історія органів внутрішніх справ. Навчальні матеріали до спецкурсу/С. І. Безрук, О. А. Гавриленко, М. М. Войцеховський та ін. – Кіровоград: «Імекс ЛТД», 2003. – 236 с.

2. Україна. Голодомор 1946 – 1947 років: непокараний злочин, забуте добро/Упоряд. А. Бондарчук. – К.:ФОП Мельник М. Ю., 2017. – 608 с.

3. Михайленко П., Кондратьєв Я. Історія міліції України у документах і матеріалах: У 3-х т. – К.: Генеза, 1997. – Т. 3:1926-1945. – 1999. – 616 с.

4. Голод в Україні 1946 – 1947. Документи і матеріали. – Київ – Нью-Йорк, 1996. – 376 с.